

בעין הסערה:
הפרות של זכויות האדם באזור חברון – מקרה בוחן

3	סיכום
3	זכויות האדם ומחויבויות הצדדים על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי
4	שימוש מופרז בכוח על ידי צה"ל במהלך מהומות, הרג בלתי-חוקי, התנקשויות והימנעות מעריכת חקירה
5	התקפות פלשתיניות על מתנחלים ועל ההתנחלויות, ותגובה בלתי-פרופורציונלית של צה"ל
6	התקפות מצד מתנחלים והעדר תגובה מצד צה"ל
6	השפעת העוצר, הסגרים והכתרים
8	המלצות
8	לממשלת ישראל
9	לרשות הפלשתינית
10	לקהילה הבינלאומית
10	לצדדים היוזמים החתומים על אמנות ז'נבה משנת 1949
10	לארצות הברית
11	למדינות החברות באיחוד האירופי
11	רקע
13	מחויבויות מדינת ישראל והרשות הפלשתינית על פי המשפט הבינלאומי
13	המשפט הבינלאומי החל על הסכסוך
14	חלות אמנת ז'נבה הרביעית ותקנות האג על התנהלותה של ישראל בגדה המערבית וברצועת עזה
16	האיסור על הרג בלתי-חוקי וחיסולים, והימנעות ישראל מעריכת חקירה
19	האיסור על שימוש בכוח ללא הבחנה ובחוסר פרופורציה
21	מחויבות ישראל להגן על האזרחים הפלשתיניים בשטחים הכבושים
22	האיסור על ענישה קולקטיבית
23	מעמדן של ההתנחלויות הישראליות בגדה המערבית וברצועת עזה על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי
25	המעמד האזרחי של אוכלוסיית המתנחלים
27	שימוש מופרז בכוח על ידי צה"ל במהלך מהומות, הרג וירי בלתי-חוקיים והתנקשויות
27	שימוש מופרז בכוח על ידי צה"ל במהלך עימותים
30	הרג וירי בלתי-חוקיים
30	הריגת שאקר אל-מנסרה ואחמד פרג' אללה, ופציעת יוסיף אל-מנסרה, 16 בפברואר 2001
32	פציעת ג'אדאללה אל-גיברי, 1 בינואר 2001
33	הריגת יוסיף אבו עוואד, 16 בנובמבר 2000
35	הריגת מוניב אבו מונשר, 11 בנובמבר 2000
36	הריגת ראעד מוחטסיב, 10 בנובמבר 2000
36	פציעת איברהים אבו טורקי, 13 באוקטובר 2000
37	פציעת שיחב שריף, 9 באוקטובר 2000
37	הריגת אללה מחפוז, 6 באוקטובר 2000
38	התנקשויות מכוונות
38	התנקשות בחיי עבאס אל-עוויווי, 13 בדצמבר 2000
39	חשד להתנקשות בחיי פאיז אל-קיימארי, 21 באוקטובר 2000
41	התקפות פלשתיניות על מתנחלים ועל ההתנחלויות, ותגובה בלתי-פרופורציונלית מצד צה"ל
41	התקפות על מתנחלים ישראלים ועל התנחלויות על ידי פלשתינים חמושים

41	פציעת אלעד פס, 10 במרץ 2001
41	הריגת שלהבת פס ופציעת יצחק פס, 26 במרץ 2001
42	נזקי גוף שנגרמו על ידי התקפות פלשתיניות
42	התקפות על מתנחלים ישראלים בכבישים
43	קביעת זהותם של נושאי נשק פלשתיניים
45	תגובה בלתי-פרופורציונלית של צה"ל
46	הריגת עיסאם אל-טאויל, 16 בפברואר 2001
46	הריגת אריגי אל-גיבאלי ופציעת אחלם אל-גיבאלי, 5 בינואר 2001
47	פציעת סמיר אבו שקדם, 2 בינואר 2001
47	הריגת מואת' אבו חדוואן ופציעת שלושה נוספים, 31 בדצמבר 2000
48	הריגת עבד אל-עזיז אבו סניינה, 23 באוקטובר 2000
49	פציעת פטימה פאקורי ובנה התינוק, 9 באוקטובר 2000
50	התקפות מצד מתנחלים והעדר תגובה מצד צה"ל
50	אזור H-2 בחברון
56	עמק בקיעה
60	אזור גיבל ג'והר בסמוך להתנחלות קריית ארבע
61	התקפות על חקלאים פלשתיניים
62	התקפות מתנחלים על נהגים פלשתיניים
67	התקפות על עובדים של ארגונים הומניטריים, משקיפים בלתי-תלויים ועיתונאים
70	השפעת העוצר, הסגרים והכתרים
71	הגבלות על חופש התנועה, והתקפות צה"ל והמשטרה על נהגים פלשתיניים
76	השפעה כלכלית
77	השפעה על החינוך
80	השפעה על טיפול רפואי
82	תודות

סיכום

העיר חברון בגדה המערבית, שמוזה זמן רב מהווה מוקד בערה בסכסוך בין פלשתינים לישראלים, שימשה זירה לפגיעות נרחבות בזכויות האדם מאז התחדשותן של המהומות האלימות ב-29 בספטמבר 2000 – התקוממות שהפלשתינים מכנים בשם אינתיפאדת אל-אקצה. חברון היא העיר הפלשתינית הגדולה היחידה בגדה המערבית שנתרה במידה רבה תחת שליטה ישירה של צבא הגנה לישראל (צה"ל). העיר היא ביתם של כ-120,000 פלשתינים. זוהי גם העיר הפלשתינית היחידה, למעט ירושלים המזרחית, שבה יש נוכחות משמעותית של מתנחלים ישראלים: כ-500 מהם מתגוררים במרכז העיר, וכ-7000 נוספים מתגוררים בפאתי העיר. דו"ח זה מפרט את המחויבויות של הצדדים לסכסוך, ומתעד את ההפרות של זכויות האדם וההפרות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי על ידי הישראלים והפלשתינים בחברון ובסביבותיה מאז שלהי חודש ספטמבר 2000.

לצורך איסוף המידע עבור דו"ח זה נסעו חוקרי ארגון Human Rights Watch לחברון למשך תקופה בת שבועיים ימים בחודש נובמבר 2000, וחזרו לביקור מחקרי נוסף למשך שלושה שבועות בחודש פברואר 2001. החוקרים ניהלו למעלה ממאה ושמונים ראיונות מקיפים עם קורבנות של הפגיעה בזכויות האדם ועם עדי ראייה לפגיעה כזו, עם פקידי ממשל ישראלים ופלשתינים, עם נהגי אמבולנסים, מורים, עיתונאים, משקיפים בינלאומיים, נציגי המתנחלים הישראלים ועם נציגים ישראלים ופלשתינים מטעם ארגוני זכויות אדם מקומיים. חוקרי ארגון Human Rights Watch ביקרו בזירת ההתרחשות של חלק גדול מההפרות המתועדות בדו"ח זה, על מנת לחזק את עדויות הראייה באמצעות תצפיות בשטח, עד כמה שהדבר ניתן.

ההתעלמות מזכויות האדם ומהמשפט ההומניטרי הבינלאומי נטועה עמוק בלבו של המשבר בחברון, כמו גם בשאר חלקי הגדה המערבית ורצועת עזה. במחקר שערכנו התגלו פגיעות חמורות ורחבות היקף בזכויות האדם באזור חברון, לרבות שימוש מופרז בכוח על ידי חיילי צה"ל כנגד מפגינים פלשתינים בלתי-חמושים; הרג בלתי-חוקי בידי חיילי צה"ל; התנקשויות, שאף גוף לא קיבל על עצמו אחריות עליהן, בחיי פלשתינים שנחשדו בפעילות מיליטנטית; התקפות של נושאי נשק פלשתינים שכוונו נגד אזרחים ישראלים המתגוררים בהתנחלויות, בנסיבות שחשפו אזרחים פלשתינים לסכנת פגיעה חמורה מאש התגובה הישראלית; ירי חסר פרופורציה על ידי צה"ל בתגובה להתקפות פלשתיניות; פגיעות בהיקף נרחב באזרחים פלשתינים על ידי מתנחלים ישראלים והעדר תגובה מצד צה"ל על פגיעות אלה; וכן שימוש של צה"ל באמצעי "סגר" שהוטלו על הקהילה הפלשתינית, שמשמעותם ענישה קולקטיבית. הן הרשויות הישראליות והן הפלשתיניות נמנעו מלנקוט את הצעדים הנחוצים כדי להפסיק את הפגיעות מצד כוחות הביטחון הנתונים למרותן, וכן נמנעו מלערוך חקירה נאותה ולנקוט צעדי עונשין בגין פגיעות כאלה שבוצעו על ידי כוחות הביטחון ועל ידי אזרחים באזורים שתחת שליטתן.

זכויות אדם ומחויבויות הצדדים על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי

על התנהגותן של רשויות שלטוניות כלפי יחידים שנמצאים בתחום שיפוטן חלים הכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם. הכללים היסודיים, כגון אלו המגנים על בני אדם מפני עינויים או מפני מניעה שרירותית של הזכות לחיים, נחשבים חלק מהמשפט הבינלאומי המקובל, וממשלות מחויבות לכבד זכויות יסוד אלה גם אם לא חתמו ולא אשררו את האמנות הרלבנטיות בעניין זה.

בנוסף לכללים שלא ניתן לפגוע בתקפותם בעניין זכויות האדם, קיימות שתי מערכות משפט שיש להן רלבנטיות ישירה למחויבויות של ישראל בגדה המערבית וברצועת עזה – המשפט ההומניטרי הבינלאומי (מה"ב), שחל על מצבים של כיבוש צבאי, כמו גם על מצבים שבהם פעולות האיבה מגיעות לכדי סכסוך מזוין, וכללי שיטור שחלים על מצבים של התקוממות אזרחית. השלטונות הישראלים ניסו לטעון שהסכסוך בגדה המערבית וברצועת עזה הוא "אי-שם באמצע" בין התקוממות אזרחית לבין סכסוך מזוין, ולערפל את המחויבויות המשפטיות של ישראל באמצעות ניסיון לנצל פרצות או מגבלות בכללים המגנים על זכויות האדם בשתי מערכות המשפט. עם זאת, המשפט הבינלאומי אינו מכיר במשטר של "אי-שם באמצע", ועל ישראל חלות מחויבויות משפטיות קונקרטיות על פי שתי מערכות המשפט. מטרתן של שתי מערכות המשפט היא להגביר את ההגנה על האוכלוסייה האזרחית, והן משלימות ומחזקות זו את זו.

הכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם, ובמיוחד עקרונות היסוד של האו"ם בעניין השימוש בכוח ובכלי נשק על ידי רשויות אכיפת החוק (1990), וכן הכללים של האו"ם בדבר התנהגות של רשויות אכיפת החוק (1979), קובעים הנחיות מוסמכות שמגבילות את השימוש בכוח בנסיבות של התקוממות אזרחית, כדוגמת המהומות המתחוללות בגדה המערבית וברצועת עזה בימים אלה. על פי עקרונות יסוד וכללי התנהגות אלה, רשויות אכיפת החוק – לרבות הצבא או רשויות ביטחון אחרות שמפעילות כוחות שיטור – חייבות (1) להשתמש באמצעים בלתי-אלימים לפני שהן פונות להפעלת כוח קטלני; (2) להפעיל כוח קטלני אך ורק "כאשר לחלוטין לא ניתן להימנע מכך על מנת להגן על החיים", וכן (3) להעמיד לדין פלילי בגין שימוש שרירותי או פוגעני בכוח קטלני על ידי רשויות כאמור.

העמדה שהציגו הרשויות הישראליות הייתה שחילופי האש בין פלשתינים חמושים לבין הצבא הישראלי בגדה המערבית וברצועת עזה מהווים למעשה "סכסוך מזוין". המה"ב, שחל על התנהלותו של סכסוך מזוין ומוצא את ביטויו באמנות ז'נבה משנת 1949, מציב תנאים מחמירים פחות בכל הנוגע לשימוש בכוח קטלני שנועד לטפל באנשים שמעורבים בפועל בפעולות איבה. עם זאת, נשאר בעינו העיקרון הבסיסי המנחה אותו: להגן על אזרחים. על פי המה"ב, איסור הירי על אזרחים נותר איסור מוחלט, ועל הצדדים הלוחמים להבחין בכל מקרה בין מטרות צבאיות לבין מטרות אזרחיות. פעולות צבאיות ללא אבחנה או חסרות פרופורציה אסורות בתכלית האיסור. המה"ב אוסר גם על "ענישה קולקטיבית". מדיניות ה"סגר" הנוכחית של ישראל, שמתבטאת בהטלת עוצר קבוע וכתרים בגדה המערבית, ללא צידוק בטחוני נאות, מהווה ענישה קולקטיבית.

על הרשות הפלשתינית, שאינה בגדר מדינה, לא חלות המחויבויות האמורות באמנה שמתייחסות למדינה. עם זאת, במצב של סכסוך מזוין עליה לנהוג בהתאם לעקרונות ההומניטריים הבסיסיים, שאוסרים בכל הנסיבות על פגיעה באזרחים או על ביצוע התקפות ללא הבחנה. יתרה מזו, הרשות הפלשתינית הכריזה שוב ושוב על כוונתה לקבל על עצמה את הכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם.

שימוש מופרז בכוח על ידי צה"ל במהלך מהומות, הרג בלתי-חוקי, התנקשויות והימנעות מעריכת חקירה

מאז פרוץ המהומות בשלהי חודש ספטמבר, תיעד ארגון Human Rights Watch מקרים ברורים של שימוש מופרז בכוח קטלני מצד ישראל במהלך עימותים בין כוחות הביטחון של ישראל לבין מפגינים פלשתינים, במצבים שבהם המפגינים היו בלתי חמושים ולא היו סכנת חיים או סכנה לפגיעה חמורה לכוחות הביטחון הישראלים או לאזרחים. בשני מקרים באזור חברון, שנחקרו על ידי ארגון Human Rights Watch, הרגו חיילי צה"ל צעיר בלתי חמוש שזרק אבנים במהלך מהומות, כשלא נורתה אש פלשתינית ולא הייתה סכנה חמורה אחרת לחיילי צה"ל: ערפאת אל-גיבארין, בן חמש-עשרה, נורה למוות במהלך עימות כזה בסמוך לבית עינון ב-22 בדצמבר 2000, וסמיר אל-קאדר, בן שמונה-עשרה, נהרג מאש חיילי צה"ל במהלך עימות שבו הושלכו אבנים במחנה הפליטים אל-פאוור ב-16 בנובמבר 2000. ארגון Human Rights Watch תיעד גם שתי תקריות נפרדות שבהן ירו פלשתינים חמושים לעבר חיילי צה"ל מתוך קהל של זורקי אבנים פלשתינים, ובכך חשפו את המפגינים הפלשתינים הבלתי-חמושים לסכנת פגיעה חמורה מירי תגובה אפשרי של חיילי צה"ל. נראה שפלשתיני חמוש שירה לעבר חיילי צה"ל באופן כזה תרם למותו של אחמד אל-קוואסמי, בן שלוש-עשרה, ב-8 בדצמבר 2000.

בנוסף, רבים מהאנשים שנהרגו או נפצעו מאש חיילי צה"ל בסמוך לאתרי המהומות היו עוברי אורח בלתי חמושים, מה שמצביע על כך שחיילי צה"ל יורים לעתים קרובות ללא הבחנה לתוך אזורים מאוכלסים בצפיפות בסמוך לאתרי המהומות. צה"ל ירה לעבר מספר פלשתינים לא חמושים שניסו לסייע לאחמד אל-קוואסמי הפצוע אנושות ב-8 בדצמבר 2000, כשבדרך נס נמנעו נפגעים נוספים. ב-13 באוקטובר 2000 ירו חיילי צה"ל למוות בשאדי אל-וואוי, בן עשרים, בעת שצפה במהומות מגג ביתו, שממרוחק לפחות מאתיים מטרים מאתר ההתנגשות האלימה. ב-17 בפברואר 2001 ירו חיילי צה"ל לעבר שתי מכוניות אזרחיות שנסעו בסמוך למחסום הביקורת ברחוב אל-שואדה, ללא כל התגרות מצדן. תלמידה בת שבע-עשרה נפגעה בראשה מקליע גומי ב-24 באוקטובר 2000, בעת ששבה לביתה מבית הספר, ונהג מוניית נורה בכתפו הימנית ב-23 באוקטובר 2000.

כוחות הביטחון הישראליים היו אחראים גם למספר מטריד ומעורר חשד של מקרי הרג וירי באזרחים, בנסיבות שמצדיקות חקירה וייתכן שאף תביעה פלילית. שני אזרחים נהרגו ב-16 בפברואר 2001, בעת שכוח של צה"ל תקף, ללא כל התגרות נראית לעין, חווה חקלאית שיתופית שהופעלה על ידי ארגון צדקה איסלמי. ג'אדאללה אל-ג'אברי, פועל ניקיון עירוני בלתי-חמוש, נורה ברגלו על ידי חיילי צה"ל ב-1 בינואר 2001, בתקרית שבה הודה צה"ל שחייליו פעלו שלא כשורה. יוסיף אבו עוואד, בן שלושים ואחת, נורה ונהרג על ידי חייל צה"ל בכניסה לבית עומר, לאחר שהחייל עורר ריב על ידי זריקת אבנים מתגרה על מכוניתו של אבו עוואד. מוניב אבו מונשר, בן שמונה עשרה, נורה ונהרג ב-11 בנובמבר 2000 על ידי צלף של צה"ל כשפרק סחורה בסמוך לאזור H-2 שבשליטת ישראל, בעת שלא היו מהומות באזור. רע'אד מוחטסיב, בן עשרים וארבע, נהרג בלילה של ה-10 בנובמבר 2000, בעת שנסע לביתו בחברת אביו ואחיו. איברהים אבו טורקי, בן שלושים ושמונה ואב לעשרה ילדים, הפך למשותק לאחר שנורה בראשו על ידי צלף של צה"ל ב-13 באוקטובר 2000, בעת שרכב על חמורו בסמוך להתנחלות בית חגי. עלא מחפוז, בן ארבע עשרה, נהרג ב-6 באוקטובר 2000 בעת ששהה בביתו במחנה אל-ערוב, כפי הנראה כנקמה על פגיעה בחייל באמצעות אבן מוקדם יותר באותו יום.

צה"ל טוען שאינו חייב לחקור מקרי הרג חשודים אלה מכיוון שהוא נתון ב"מצב של סכסוך מזוין", אולם עמדה זו אינה מוצדקת. הן חוקי המלחמה והן הכללים שלא ניתן לפגוע בתקפותם בעניין זכויות האדם מחייבים חקירה של מקרי הרג שעל פניהם נראים כבלתי-חוקיים, אפילו בתקופות של סכסוך מזוין.

צה"ל ביצע גם התנקשויות בחברון, כחלק ממדיניות מוצהרת של ישראל "לחסל" פלשתינים שנחשדו על ידי ישראל במעורבות בפיגועים נגד אנשי צבא או אזרחים ישראלים. ישראל סירבה לספק הצדקות פומביות למקרי התנקשות בחיי יחידים, ולא קיבלה על עצמה אחריות למקרי הרג אחרים, מה שמעלה את החשש שאזרחים פלשתינים נמנים בין אלה שסומנו כמטרות על ידי מדיניות "החיסולים". בחברון, הרשויות הישראליות מעורבות, כפי הנראה, בשני מקרים של "חיסולים": ההתנקשות ב-13 בדצמבר 2000 בחיי עבאס אל-עווייו, פעיל מוכר בזרוע הצבאית של החמאס, והירי ב-21 באוקטובר 2000 בפאיז אל-קיימרי, חבר ארגון הפתח.

אמנם, בשני המקרים שנבדקו על ידי ארגון Human Rights Watch בחברון נראה שההרוגים היו מעורבים בפעילויות צבאיות, אולם מוטל עדיין על ישראל לקבל על עצמה אחריות להתנקשויות בחיי יחידים, וכן להציג ראיות לכך שהאנשים שבחיהם התנקשה אכן היוו מטרות צבאיות לגיטימיות, שלא ניתן היה לעצור אותם בקלות. בהעדר הסייגים של קבלת אחריות והצגת הצידוק בפומבי, מדיניות "החיסולים" של ישראל פתוחה מידי לשימוש לרעה.

התקפות פלשתיניות על מתנחלים ועל התנחלויות, ותגובה בלתי פרופורציונלית מצד צה"ל

מאז חודש אוקטובר 2000 עמדו ארבעת המאחזים במרכז העיר חברון שבשליטת ישראל, כמו גם שתי ההתנחלויות הגדולות יותר בפאתי חברון, תחת ירי של פלשתינים חמושים כעניין שבשגרה. ב-26 במרץ 2001 ירה צלף פלשתיני לעבר קבוצה של ישראלים, בתוכה ילדים רבים, שעמדה בפתח שכונת "אברהם אבינו", והרג את שלהבת פס בת עשרה חודשים ופצע קשה את אביה, יצחק פס. ב-10 במרץ 2001 נפגע ברגלו מירי פלשתיני אלעד פס, אחיו בן השמונה עשרה של יצחק פס, בעת שביקר בחברון. מהראיות עולה שחברי תנועת הפתח של הנשיא הפלשתיני יאסר ערפאת הם שאחראים לחלק מהתקפות הירי על ההתנחלויות. פלשתינים חמושים היו גם אחראים לשתי התקפות רצחניות על כלי רכב באזור חברון: ב-8 בדצמבר 2000, נהרג רינה דידובסקי בת שלושים ותשע, מורה במקצועה, ואליהו בן עמי, נהג בן ארבעים ואחת, בעת שנסעו במכוניתם בסמוך להתנחלות קריית ארבע. פיגוע הירי יוחס לתנועת החמאס. ב-1 בפברואר 2001 נהרג שמואל גיליס, רופא בן ארבעים ושתיים מהתנחלות קרני צור, בעת שנהג במכוניתו ליד מחנה הפליטים אל-ערוב. למרות העובדה שההתנחלויות הישראליות אינן חוקיות על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי, מתנחלים ישראלים בלתי-חמושים אינם מטרות לגיטימיות וההתקפות עליהם אסורות. מנהיגים פלשתינים אחדים ממשיכים להשמיע הצהרות שמטרתן להעניק לגיטימציה לפיגועים כאלה כנגד מתנחלים.

צה"ל הגיב לעתים קרובות על הירי הפלשתיני בירי תגובה חסר הבחנה וחסר פרופורציה מכלי נשק אוטומטיים בעלי קוטר בינוני, שכוון לתוך שכונות פלשתיניות מאוכלסות בצפיפות, מה שהביא

למספר גבוה של נפגעים בקרב האזרחים הפלשתינים ולנזקים חמורים לרכוש אזרחי. לפחות ארבעה אזרחים פלשתינים נהרגו בחברון ורבים אחרים נפצעו מידי ישראלים שלא היה קשור למהומות אזרחיות, ומאות בתים ספגו נזק מבני משמעותי. בין הנפגעים מאש חיילי צה"ל היו עיסאם אל-טוויל, בן עשרים ותשע, שנהרג ב-16 בפברואר 2001 בעת שנסע לביתו בחברת הוריו; אריג' אל-גיבאלי, בת שמונה עשרה, שנורתה בחדר המדרגות של ביתה ב-5 בינואר 2001, ביום שבו הייתה אמורה להציג את המחזר שלה לפני משפחתה; מואתי' אבו חדוואן, בן אחת עשרה, שנהרג ב-31 בדצמבר 2000 בעת שצפה בפינוי של אשה שנפצעה; ועבד אל-עזיז אבו סניינה, בן חמישים ושבע, שנהרג בביתו ב-23 באוקטובר 2000, כשניגש לענות לצלצול הטלפון במהלך ירי של כוחות צה"ל.

התקפות מצד מתנחלים והעדר תגובה מצד צה"ל

כ-500 מתנחלים יהודים מתגוררים בארבע מאחזים קטנים במרכז העיר העתיקה של חברון שבשליטת ישראל, באזור המכונה H2, שבו מתגוררים כ-30,000 פלשתינים. 7,000 מתנחלים יהודים נוספים מתגוררים בפאתי העיר בשתי התנחלויות גדולות יותר. המתנחלים היהודים בחברון יזמו מספר רב של התקפות כנגד אזרחים פלשתינים בתוך חברון ובסביבתה, כשהם מסתמכים על ההגנה שמספק להם צה"ל מפני התקפות-נגד. רק לעתים רחוקות עשו כוחות צה"ל מאמץ רציני לעצור או למנוע התקפות מצד מתנחלים יהודים כנגד פלשתינים. מתנחלים תקפו באופן שגרתי את שוק הירקות הפלשתיני בעיר העתיקה, כשהם בוזזים את הסחורה והופכים את הזוכים. התגובה העקבית של צה"ל על התקפות אלה הייתה להטיל-מחדש עוצר על האוכלוסייה הפלשתינית. מתנחלים תקפו באופן פיסי מספר גדול של בתים פלשתינים בעיר העתיקה, לעתים קרובות תחת עינם הצופייה של חיילי צה"ל המוצבים בקרבת מקום, שלא עשו דבר כדי לעצור בעדם. למתנחלים מיוחסות גם כתובות נאצה כנגד המוסלמים, שמתארות את הנביא מוחמד כחזיר והומוסקסואל, וכן מעשה ונדליזם שהתרחש בחודש דצמבר 2000 והותיר את רוב הפלשתינים בעיר העתיקה מנותקים מקווי הטלפון למשך למעלה מחודש ימים.

מתנחלים תקפו באופן שגרתי משפחות שמתגוררות בעמק הבקעה, שממוקם בצדה המזרחי של חברון בסמוך להתנחלות "גבעת החרסינה". ב-21 בנובמבר 2000 חסמה קבוצה גדולה של מתנחלים את הדרך הראשית שחוצה את עמק הבקעה. המתנחלים רגמו באבנים נהגים פלשתינים, ולאחר מכן פנו לתקוף בתים של משפחות פלשתיניות ולהשמיד רכוש חקלאי באזור. המתנחלים תקפו שוב ב-8 בדצמבר 2000, בעקבות הריגתם בפיגוע ירי של שני מתנחלים ליד התנחלות קריית ארבע, פלשו לבית של אתא ג'אבר וגרמו לו נזק, רגמו באבנים מספר בתים פלשתינים נוספים באזור ופצעו באופן חמור את מנסור ג'אבר, בן שלוש עשרה, ביריה.

באזור ג'בל ג'והר שליד התנחלות קריית ארבע תקפו המתנחלים פלשתינים שמתגוררים בסמוך להתנחלות. גם חקלאים פלשתינים היו נתונים להתקפות בעת שניסו להגיע לשדותיהם שממוקמים בקרבת מקום להתנחלויות. שני אחים מהכפר בני נעים נורו ונפצעו, בתקריות נפרדות, בחודשים אוקטובר ונובמבר 2000, בעת שעברו ליד התנחלות פני חבר בדרכם הביתה מהשדות שלהם. חליד טייררה, בן עשרים ותשע, הותקף והוכה על ידי מתנחלים מפני חבר, לאחר שכוח של צה"ל וקבוצת מתנחלים עצרו את מכוניתו ליד ההתנחלות.

מתנחלים ישראלים תקפו לעתים קרובות נהגים פלשתינים, בניסיון למנוע בעדם מלנסוע בכבישים הראשיים בגדה המערבית, התקפות שנעשו לעתים קרובות מתוך עצימת עין של כוחות הביטחון הישראליים. מתנחלים ישראלים נוהגים לסגור כעניין שבשגרה את הכבישים הראשיים בפני נהגים פלשתינים, ורוגמים באבנים מכוניות פלשתיניות מתקרבות. חסימות כבישים בלתי-חוקיות אלה נעשות לעתים בשיתוף פעולה של כוחות צה"ל. במספר מקרים באזור חברון ירו מתנחלים לעבר מכוניות פלשתיניות או רגמו אותן באבנים; רק לעתים נדירות נערכת חקירה על ידי הרשויות הישראליות בעקבות תקיפות אלה.

מתנחלים תקפו עובדים של ארגונים הומניטריים, משקיפים בלתי-תלויים וכן עיתונאים. ב-10 בינואר 2001 הותקפה מכונית של אנשי הנוכחות הבינלאומית הזמנית בחברון (TIPH) על ידי מתנחלים. ב-6 באוקטובר 2000 גרמו מתנחלים מתל רומיידה נזק למכונית השייכת לוועדה בינלאומית של הצלב האדום (ICRC). עיקר התקפות המתנחלים על משקיפים בינלאומיים כוונו כנגד

קבוצה המחזיקה באמונה פציפיסטית, הצוות הנוצרי להשכנת שלום (CPT), שאנשיה מפרסמים דו"חות על ההתקפות שהיו עדים להן בחברון. מתנחלים נוהגים גם לתקוף עיתונאים פלשתינים נושאי תעודת עיתונאי, כעניין שבשגרה; ב-10 בדצמבר 2000, בשוק הירקות הפלשתיני באזור H2 בחברון, הוכה צלם AFP חוסם אבו עליים, עד שכמעט איבד את הכרתו.

השפעת העוצר, הסגרים והכתרים

מאז חודש מרץ 1993 נוקטת ישראל מדיניות של הגבלת התנועה של פלשתינים, בדרגות שונות של חומרה. אולם ההגבלות המוטלות עתה הן המקיפות ביותר שהוטלו עד היום. היקף ומשך הסגרים שמוטלים היום בשטחי הגדה המערבית ורצועת עזה חורגים מהנדרש לצרכים צבאיים, ומהווים באופן ברור ענישה קולקטיבית, שאסורה על פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי.

מאז פרוץ האלימות בתחילת חודש אוקטובר הטילה ישראל סגר מוחלט על כמעט כל העיירות והכפרים הפלשתינים בגדה המערבית, על ידי הצבת מחסומי בטון גדולים או סוללות עפר על רוב דרכי היציאה, חפירת תעלות עמוקות לרוחב הדרך, ומניעת מעבר של כלי רכב פלשתינים דרך עשרות מחסומי ביקורת צבאיים קבועים או כאלה שהוקמו לשם כך. גם על תושבי אזור H2 בחברון שבשליטת ישראל, שמספרם מוערך ב-30,000, הוטל "עוצר" כמעט קבוע, 24 שעות ביממה, המחייב אותם להישאר בבתיהם בכל שעות היממה. העוצר מוטל רק על התושבים הפלשתינים של חברון; המתנחלים הישראלים רשאים לנוע ללא הגבלה בכל עת. לעתים קרובות מסייע העוצר למתנחלים בהתקפותיהם על פלשתינים.

נהגים פלשתינים, שהשימוש בכבישים "העוקפים" הראשיים בגדה המערבית וברצועת עזה נאסר עליהם באופן רשמי, ניסו לעקוף את הסגרים והכתרים על ידי שימוש בדרכים אלטרנטיביות משניות, או על ידי הסתכנות ונסיעה בכבישים העוקפים. חיילים ישראלים נוהגים להכות נהגים פלשתינים, לחתוך את צמיגי מכוניותיהם או לירות לעבר כלי הרכב שלהם, בגלל שהם נעים בכבישים "סגורים". חוקרי ארגון Human Rights Watch תיעדו למעלה מתריסר מקרים של התעללות אנשי כוחות הביטחון הישראלים בנהגי מוניות ובעלי רכב פרטי באזור חברון בלבד. דפוס ההתקפות ותדירות התקריות מצביעים על כך שההנהגה הישראלית מתייחסת בסלחנות למקרים אלה, או אפילו שותפה להן בפועל.

לסגרים, לכתרים ולעוצר נודעה השפעה הרסנית על כל ההיבטים של חיי הפלשתינים. מ-12,000 תלמידים שמתגוררים באזור H2 בחברון נמנעה למעשה האפשרות להמשיך בלימודיהם, שכן בתי הספר נאלצו לסגור את שעריהם בגלל העוצר. תלמידים שצועדים לבית הספר סובלים לעתים קרובות מהצקות ונשלחים בחזרה לבתיהם על ידי חיילים ומתנחלים. המשק הפלשתיני נתון בקיפאון; רוב הפלשתינים איבדו את מקורות הכנסתם ואינם יכולים עוד לקיים פעילות עסקית. אנשי רפואה מתלוננים על פגיעה קשה ביכולתם למלא את תפקידם ביעילות בגלל הכתרים, הסגרים והמחסומים התמידיים; לעתים קרובות הטיפול הרפואי מתעכב במשך זמן ארוך, שכן עליהם להוליך את החולים דרך מחסומי עפר, להעביר אותם בין אמבולנסים שונים, לנוע על דרכים צדדיות קשות לתנועה ולחצות מחסומי ביקורת עוינים של חיילי צה"ל. במספר מקרים נקלעו אמבולנסים לאש של כוחות צה"ל, וחיילי צה"ל איימו על צוותי אמבולנסים.

המלצות

לממשלת ישראל

- לבחון-מחדש את כל עקרונות המדיניות הצבאית ומדיניות השיטור החלים על השטחים הכבושים בגדה המערבית וברצועת עזה, לרבות עקרונות המדיניות בנוגע לסגרים, לכתרים ולעוצר, על מנת להבטיח שהם עולים בקנה אחד עם המשפט ההומניטרי הבינלאומי ועם הכללים הבינלאומיים המקובלים בעניין זכויות האדם, לרבות אמנת ז'נבה הרביעית.
- לוודא שכוחות הביטחון הישראליים, בעת שהם מתמודדים עם הפגנות אזרחיות או מצעדי מחאה, פועלים על פי הכללים המפורטים בעקרונות היסוד של האו"ם בעניין השימוש בכוח ובכלי נשק על ידי רשויות אכיפת החוק, וכן הכללים של האו"ם בדבר התנהגות של רשויות אכיפת החוק, וכן לספק להם את הציוד וההכשרה הנחוצים לשם כך.
- לפעול באופן מיידי על מנת להפסיק את השימוש המופרז וחסר ההבחנה בכוח על ידי כוחות הביטחון הישראליים כנגד אזרחים. על כוחות הביטחון להימנע משימוש בנשק בהתמודדות עם מחאה אזרחית, למעט במקרים שבהם שימוש כאמור הכרחי לחלוטין כדי להגן על עצמם או על אחרים מפני סכנה מיידי של מוות או פציעה חמורה. בכל מקרה של שימוש בכלי נשק, יש לנקוט זהירות רבה שלא לפגוע באזרחים.
- לוודא שכוחות הביטחון הישראליים יימנעו מפגיעה חסרת פרופורציה באזרחים או במתקנים אזרחיים במהלך חילופי אש בין כוחות הביטחון הישראליים לפלשתינים.
- לפתוח באופן מיידי בחקירה מלאה וחסרת פניות של מדיניות "החיסולים" של פלשתינים שנחשדו במעורבות בפיגועים נגד אנשי כוחות הביטחון הישראליים ונגד אזרחים, על מנת לוודא שאזרחים לא שימשו ולא ישמשו מטרות לחיסולים כאמור.
- לקבל על עצמה באופן פומבי אחריות לכל המקרים שבהם נהרגו או נפצעו יחידים כתוצאה ממדיניות "החיסולים", וכן לפרסם את הבסיס העובדתי ואת הראיות התומכות בהחלטה להתנקש בחייהם של אותם אנשים. לגלות ברבים מהי רמת הפיקוד המוסמכת להורות על התנקשות, את הליך הבדיקה של פקודות חיסול כאמור, ואת זהותו של האדם או הגוף הנושא באחריות העליונה לפעולות אלה.
- להקים ועדת חקירה בלתי תלויה לצורך חקירת מקרים של הרג בלתי חוקי ומכוון לכאורה שבוצע על ידי אנשי כוחות הביטחון הישראליים, ולהביא למשפט את אנשי כוחות הביטחון הישראליים האחראים למקרי הרג כאמור.
- לפצות את מי שהיו קורבנות לשימוש בלתי חוקי בכוח על ידי אנשי כוחות הביטחון הישראליים, במקרים בהם הדבר הביא למוות, לנכות, להרס רכוש או לנזק כלכלי.
- לפרסם באופן פומבי את הוראות הפתיחה באש שניתנו לחיילי צה"ל ולאנשי המשטרה, ולוודא שהוראות אלה עולות בקנה אחד עם עקרונות היסוד של האו"ם בעניין השימוש בכוח ובכלי נשק על ידי רשויות אכיפת החוק וכן עם הכללים של האו"ם בדבר התנהגות של רשויות אכיפת החוק.

- לשים קץ למדיניות הכוללת של סגרים ועוצר השלטת בגדה המערבית וברצועת עזה, ולהימנע מלהטיל הגבלות על חופש התנועה של אזרחים פלשתינים בין האזורים השונים בשטחים הכבושים ובתוכם, לרבות ירושלים המזרחית, למעט במקרים שהדבר נדרש מסיבות ביטחוניות חיוניות וכשהאמצעים הננקטים מותאמים במיוחד למניעת איומים ספציפיים על ביטחון ישראל. במקרים בהם מוטלות הגבלות על התנועה, לוודא שהגבלות אלה אינן מופרזות מבחינת השפעתן ומשכן, שהן נבחנות-מחדש באופן שגרתי, שהן מיושמות אך ורק כשהדבר נחוץ ובמידה הנחוצה, ושננקטים אמצעים להקל על האוכלוסייה בדרכים חלופיות.
- לוודא שלא מוטלת ענישה קולקטיבית ולחדול מהשימוש באמצעים הננקטים עתה שמהווים ענישה קולקטיבית.
- להבטיח שתהיה לאוכלוסייה הפלשתינית גישה לרמה נאותה של בריאות, מצרכי מזון, סיוע רפואי וצרכים הומניטריים אחרים; להבטיח שצוותי רפואה יוכלו לבצע את עבודתם ושהחולים יוכלו להגיע אל המתקנים הרפואיים, על ידי מתן חופש תנועה לשתי הקבוצות, וכן לוודא שאמבולנסים פלשתינים וצוותי הרפואה יזכו להגנה ולשמירה על ביטחונם בכל הנסיבות, ולאפשר פעולה תקינה של כל המוסדות המיועדים לטיפול בילדים וחינוכם.
- להורות לכוחות הביטחון הישראליים, לרבות צה"ל, להתערב באופן מידי על מנת למנוע או להפסיק התקפות על פלשתינים ועל רכושם מצד מתנחלים ישראלים או מצד אזרחים ישראלים אחרים, וכן להבטיח שהאחראים על פעולות כאלה ייעצרו ויועמדו לדין.
- לאפשר גישה מיידית ולשתף פעולה באופן מלא עם המגננונים המיוחדים של האו"ם הפועלים בנושא זכויות האדם, כמו גם לגופי חקירה בינלאומיים בלתי-תלויים, על מנת לחקור את ההפרות לכאורה של זכויות האדם הנובעות מהמהומות שהחלו ב-29 בספטמבר 2000.

לרשות הפלשתינית

- לבחון-מחדש את כל עקרונות המדיניות הצבאית ומדיניות השיטור על מנת להבטיח שהם עולים בקנה אחד עם המשפט ההומניטרי הבינלאומי ועם הכללים הבינלאומיים המקובלים בעניין זכויות האדם.
- לוודא שכוחות הביטחון הפלשתינים אינם נוטלים חלק בעצמם בהתקפות על אזרחים ישראלים או על מתקנים אזרחיים.
- להבטיח שהרשויות הפלשתיניות פועלות ככל שניתן על פי החוק על מנת למנוע מאנשי כוחות הביטחון הפלשתינים ומהפלשתינים חמושים מלפתוח באש מעמדות שעלולות להביא לפגיעה באזרחים מאש תגובה ישראלית.
- להבטיח שאנשי כוחות הביטחון הפלשתינים יימנעו מפגיעה חסרת פרופורציה באזרחים או ברכוש אזרחי במהלך חילופי אש בין כוחות הביטחון הפלשתינים והישראלים.
- לחקור ולהעמיד לדין את אנשי כוחות הביטחון שמפרים את הפקודות להימנע מירי ולמנוע מאחריים מלירות לעבר אזרחים ישראלים או מתקנים אזרחיים, וכן מירי מעמדות שעלולות להביא לפגיעה באזרחים מאש תגובה ישראלית.
- לפרסם באופן פומבי את הנחיות הרשות הפלשתינית לאנשי כוחות הביטחון הפלשתינים בכל הנוגע לפתיחה באש, וכן את האמצעים שנוקטת הרשות הפלשתינית למניעת התקפות של פלשתינים חמושים כנגד אזרחים או מתקנים אזרחיים.

- לפצות את מי שהיו קורבנות לשימוש בלתי חוקי בכוח על ידי אנשי כוחות הביטחון הפלשתינים, במקרים בהם הדבר הביא למוות, לנכות, להרס רכוש או לנזק כלכלי.
- לשתף פעולה באופן מלא עם גופי חקירה בינלאומיים בלתי-תלויים, לרבות המנגנונים המיוחדים של האו"ם הפועלים בנושא זכויות האדם, שחוקרים האשמות בדבר הפרות לכאורה של זכויות האדם הנובעות מהמהומות שהחלו ב-29 בספטמבר 2000.

לקהילה הבינלאומית

- לעודד את ממשלת ישראל ואת הרשות הפלשתינית ליישם את ההמלצות לעיל, בהתאמה.
- לדחוק במועצת הביטחון של האו"ם להקים ללא דיחוי נוכחות בינלאומית בגדה המערבית וברצועת עזה, לצורך מעקב קבוע ופרסום דו"חות בדבר הציות של כל הצדדים לכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי.
- לפנות למזכ"ל האו"ם בדרישה שהמנגנונים המתאימים של האו"ם ידווחו למועצת הביטחון ולעצרת הכללית, באופן קבוע, בדבר הציות של כל הצדדים לכללי זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי בגדה המערבית וברצועת עזה.

לצדדים היוזמים החתומים על אמנות ז'נבה משנת 1949

- לנקוט פעולה מיידית, בנפרד ובמאוחד, על מנת להבטיח שיכובדו הוראות אמנת ז'נבה הרביעית.

לארצות הברית

- לתמוך במאמצים להביא לידי התייחסות של כל הצדדים להפרות של זכויות האדם ושל המשפט ההומניטרי הבינלאומי, לרבות הקמתה של נוכחות בינלאומית קבועה בגדה המערבית וברצועת עזה, לצורך מעקב קבוע ופרסום דו"חות בדבר הציות של כל הצדדים לכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי.
- לטפל בהפרות חמורות ושיטתיות של הכללים הבינלאומיים בדבר זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי שמחייבות סעד מיידית, וכן להבטיח שאכיפתן של זכויות האדם ושל ההגנות שקובע המשפט ההומניטרי לא יוכפפו לתוצאות המשא ומתן הישיר בין הצדדים לסכסוך.
- לנהל מעקב ולפרסם דו"חות באופן קבוע בדבר השימוש שעושה ישראל בציווד צבאי שמסופק וממומן על ידי ארה"ב, ולנקוט צעדים על מנת להבטיח שהשימוש בציווד כאמור יהיה בהתאם לכללים הבינלאומיים בדבר זכויות האדם ולכללי המשפט ההומניטרי.

למדינות החברות באיחוד האירופי

- לפעול לקבלת החלטה של מועצת הביטחון של האו"ם שמתייחסת להפרות של זכויות האדם ושל כללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי על ידי כל הצדדים, ושמקימה נוכחות בינלאומית קבועה בגדה המערבית וברצועת עזה לצורך מעקב קבוע ופרסום דו"חות בדבר הציות של כל הצדדים לכללים הבינלאומיים בעניין זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי.

- לטפל בהפרות חמורות ושיטתיות של הכללים הבינלאומיים בדבר זכויות האדם וכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי שמחייבות סעד מידי, וכן להבטיח שאכיפתן של זכויות האדם ושל ההגנות שקובע המשפט ההומניטרי לא יוכפפו לתוצאות המשא ומתן הישיר בין הצדדים לסכסוך.
- לפתח ולפרסם אמות מידה בדבר הציות הנדרש ממשלת ישראל ומהרשות הפלשתינית לכללים הבינלאומיים בדבר זכויות האדם והמחויבויות לפי המשפט ההומניטרי, כפי שהן מפורטות בסעיף 2 של הסכמי האיחוד האירופי-ים תיכוני שנחתמו בין האיחוד האירופי לבין כל אחד מהצדדים.